

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

УДК 346.7

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ГАЛУЗІ ТРАНСПОРТУ

**А.М. ДОЛГОПОЛОВ, кандидат юридичних наук, доцент,
І.В. КЕНТЕШ, студентка 4 курса
факультета інженерії агробіосистем,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України¹**

У статті визначається і розглядається зміст поняття «юридична відповідальність», її функції, зміст і значення окремих принципів юридичної відповідальності, а також особливості, види та зміст юридичної відповідальності за правопорушення на транспорті.

Транспорт, юридична відповідальність, правопорушення, принципи, функції, стягнення.

Останні десятиріччя характеризуються бурхливим розвитком транспорту. В сучасних умовах транспорт виконує не тільки роль засобу пересування пасажирів та вантажів. Транспортна система перетворилась на складову частину загального прогресу людства, залучаючи народи і країни до найсучасніших досягнень цивілізації у найрізноманітніших галузях. Цей процес набуває свого розвитку і в Україні, яка поряд з іншими європейськими державами має досить велику і розвинуту транспортну систему, зв'язану з багатьма країнами світу. Цю систему складають повітряний, морський, річковий, залізничний, автомобільний, магістрально-трубопровідний транспорт, метрополітени, розвинута сітка міського та позаміського електричного та різноманітного відомчого транспорту [2].

Від рівня безпеки функціонування транспортної системи значною мірою залежить успішне вирішення соціально-економічних програм української держави. Але разом із розвитком транспортної системи та зростанням кількості транспортних засобів зростають і рівень транспортних правопорушень, і кількість загиблих і поранених на транспорті, вже не кажучи про величезні матеріальні збитки.

За роки незалежності в Україні розпочато складну роботу, спрямовану на створення нормативно-правової бази, що має забезпечити безпечність функціонування транспорту.

Одним із механізмів підтримання правового порядку в суспільних відносинах, що складаються у галузі транспорту, є використання юридичної відповідальності учасників цих відносин за вчинені ними правопорушення. Тому важливо всебічно проаналізувати законодавство у

частині його нормативно-правового регулювання питань, що виникають у зв'язку з відповідальністю за правопорушення на транспорті. Слід зазначити, що правопорушення взагалі і транспортне правопорушення зокрема – це соціально-небезпечне, шкідливе, протиправне, винне діяння фізичної чи юридичної особи, яке передбачене чинним законодавством і за яке встановлена юридична відповідальність.

Суспільна безпека в якості об'єкту цих правопорушень означає сукупність відносин, що забезпечують охорону життя і здоров'я людей, матеріальних цінностей, навколишнього природного середовища, безаварійну роботу транспорту в цілому. Наслідками цих правопорушень часто бувають аварії, катастрофи, нещасні випадки з людьми та інше. Результатом цього є шкідливі наслідки здоров'ю людей, майну, навколишньому природному середовищу або виникає їх загроза. Часто в результаті транспортних правопорушень порушується графік руху транспортних засобів, затримка перевезення грузів і пасажирів, дезорганізується робота транспортних підприємств. Суспільна безпека цих правопорушень має два аспекти: по-перше, виникає небезпека життю та здоров'ю людей; по-друге, наноситься або виникає загроза матеріальної шкоди і разом з цим порушується безпечне функціонування самого транспорту. Особливістю цих видів транспортних правопорушень є те, що шкода особі або майну завдається в основному при порушенні правил використання джерел підвищеної небезпеки, а також шляхом порушення правил безпеки. Це дає підстави виділити транспортні правопорушення у відокремлену самостійну групу. [5]

Мета цієї статті – дослідження видів порушень на транспорті щодо безпеки руху, експлуатації транспортних засобів, правил та умов перевезення пасажирів і вантажів, невиконання договірних зобов'язань, а також особливості відповідних видів юридичної відповідальності: дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної, кримінальної.

Юридична відповідальність є різновидом соціальної відповідальності, зміст якої полягає в застосуванні до осіб, що скоїли правопорушення, передбачених законом санкцій, які у примусовому порядку забезпечуються державою.

Юридична відповідальність – різновид соціальної відповідальності, який закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника пізнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належать. Іншими словами, це застосування до винної особи примусових заходів за вчинене правопорушення [8].

Єдиною підставою юридичної відповідальності є вчинення особою **правопорушення** за умови наявності правової (договірно-правової) норми, що встановлює міру відповідальності за нього, а умовами, що унеможливають застосування юридичної відповідальності, є:

- неосудність особи;
- наявність умов, що виключають суспільну небезпеку (шкідливість) діяння (непереборна сила, необхідна оборона, крайня необхідність,

обґрунтований ризик, фізичний чи психічний примус, виконання наказу чи розпорядження, примирення сторін тощо);

- відсутність у діянні складу правопорушення;
- збіг строків давності притягнення до відповідальності;
- видання акту амністії чи помилування, або відміна акту, що встановлював юридичну відповідальність.

Цілі (функції) юридичної відповідальності – **превентивна і карна**. Превентивна пов'язана з загальним попередженням правопорушень і виховним впливом на особистість (загальна превенція). Карна полягає у несприятливих наслідках застосування санкцій правових норм для конкретного суб'єкта (спеціальна превенція) [9].

Виділяють, також, охоронну, правовідновну, профілактичну, виховну, штрафну, регулятивну функції.

Можна виділити такі ознаки юридичної відповідальності:

- спирається на державний примус.
- набуває свого виразу через обов'язок особи зазнати певних нестатків.
- настає лише за скоєні або за скоювані правопорушення.
- застосовується компетентним органом у суворій відповідності із законом.
- визначається певним процедурним порядком.

Принципи юридичної відповідальності – це вимоги до неї, які визначають її зміст, функції, підстави, гарантії, процедури здійснення. Форма закріплення принципів юридичної відповідальності може бути прямою – шляхом фіксування в тексті нормативно – правового акта, та опосередкованою іншими джерелами права. Принципами юридичної відповідальності є:

- принцип справедливості;
- принципом законності;
- принцип невідворотності;
- принцип доцільності;
- принцип обґрунтованості;
- принцип гуманізму.

Дисциплінарна відповідальність – вид юридичної відповідальності, яка полягає в обов'язку працівника відповідати перед роботодавцем за дисциплінарний проступок і зазнавати дисциплінарних санкцій, передбачених законодавством про працю [1].

Дисциплінарний проступок – протиправне невиконання або неналежне виконання працівником своїх трудових обов'язків, за яке щодо нього може бути застосовано дисциплінарне стягнення. Так, наприклад, згідно положенню про дисципліну працівників залізничного транспорту, у Розділі II «Дисциплінарні стягнення» вказується, що на працівників залізничного транспорту можуть накладатися такі стягнення:

- а) догана;
- б) позбавлення машиністів права керування локомотивом із наданням роботи помічником машиніста, а також позбавлення свідоцтва

водія моторно-рейкового транспорту незнімного типу та свідоцтва помічника машиніста локомотива з наданням роботи, не пов'язаної з керуванням локомотивом і моторно-рейковим транспортом, на строк до одного року;

в) переміщення на нижчеоплачувану роботу на строк до трьох місяців;

г) переміщення на нижчу посаду на строк до шести місяців;

д) звільнення.

Цивільна відповідальність – вид юридичної відповідальності, що полягає у настанні передбачених цивільно-правовою нормою негативних майнових наслідків, які завжди є для правопорушника додатковим майновим обтяженням. Так, наприклад, згідно з Главою 11 «Злочин проти безпеки руху та експлуатації транспорту», ст. 283 Кримінального кодексу України, суб'єктивна сторона самовільної без нагальної потреби зупинки поїзда характеризується як умисною так і необережною виною.

Адміністративна відповідальність – вид юридичної відповідальності громадян і службових осіб за вчинені ними адміністративних правопорушень, за скоєння яких настає відповідальність згідно з Главою 10 «Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства та зв'язку» Кодексу України про адміністративні правопорушення [4].

Кримінальна відповідальність – вид юридичної відповідальності, суть якої полягає в застосуванні судом від імені держави до особи, що вчинила кримінальне правопорушення (проступок або злочин), державного примусу у формі покарання. Причому специфічною властивістю цього виду відповідальності є те, що вона настає лише за суспільно небезпечні винні діяння, весь перелік яких визначається Розділом XI «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту» Кримінального кодексу України, який набрав чинності з 1 вересня 2001 р., окремий розділ визначає транспортні злочини [7].

Настання будь-якого з вказаних видів юридичної відповідальності спричиняється скоєнням дисциплінарного, цивільно-правового, адміністративного, або кримінального правопорушення, під яким можна розуміти суспільно небезпечне або шкідливе неправомірне (протиправне) винне, умисне чи необережне діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, яке тягне за собою юридичну відповідальність, яка має певний склад, а саме: суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт та об'єктивна сторона.

Список літератури:

1. Адміністративне право України : підруч. для юрид. вузів і фак. / Ю.П. Битяк, В.В. Богущкий, В.М. Гаращук та ін.] ; за ред. Ю.П. Битяка. – Х. : Право, 2001. – 528 с.

2. Бабанін С.В. Витоки та сучасний стан проблеми кримінально-правової охорони безпеки руху на транспорті (ст. 291 КК України) / С.В. Бабанін // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2002. – № 18. – С. 199–204.

3. Коржанський М.Й. Науковий коментар Кримінального кодексу України. / М.Й. Коржанський. – К. : Атіка, 2001. – 656 с.

4. Мисливий В.А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту : моногр. / В.А. Мисливий. – Дніпропетровськ : Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2004. – С. 105.

5. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части : учеб. / под ред. заслуженного деятеля науки и техники Украины, д-ра юрид. наук, профессора Е.А. Стрельцова. – Х. : Одиссей, 2002. – 672 с.

6. Транспортне право України : підруч. / за заг. ред. М.Л. Шелухіна. – К. : Видавничий дім, 2008. – 894 с.

7. Транспортне право України : підруч. / за ред.: В.К. Гіжевський, А.В. Демський, Мілашевич. – К. : Атіка, 2010. – 199 с.

В статье определяется и рассматривается содержание понятия «юридическая ответственность», ее функции, содержание и значение отдельных принципов юридической ответственности, а также особенности, виды и содержание юридической ответственности за правонарушения на транспорте.

Транспорт, юридическая ответственность, право-нарушение, принципы, функции, взыскания.

This article identifies and discusses the concept of «legal responsibility» of its function, the content and meaning of certain principles of legal liability, as well as features, types and content of legal liability for violations in transport.

Transportation, legal liability, tort, principles, functions, penalty.